

64. Стеријино позорје

Извештај селектора

ПОБУНА – ЖЕНСКИ РОД

У протеклих годину дана – тачније између 15. марта прошле и 15. марта ове године – имао сам прилику и привилегију да, као селектор Позорја, сведочим једној тематски интригантної, естетски противречној, друштвено провокативној и, у крајњој линији, натпросечној позоришној сезони. Међу аргументе који иду у прилог последњој тврдњи спада, најпре, чињеница која превазилази ниво квантитативног показатеља: од 52 представе које сам видео у конкуренцији за Селекцију националне драме, чак 35 чине праизведбе савременог домаћег драмског текста. Комплементаран с тим је и податак о знатно успешнијем присуству наше савремене драме у ширим европским оквирима, о чему говоре праизведбе комада Иве Брдар у Штутгарту (*Бацачи прстију*, Шаушпилхаус/Schauspielhaus) и Тање Шљивар у Берлину (*Као и све слободне дјевојке*, Дојчес театар/Deutsches Theater).

Премда је значај оријентације на савремени домаћи драмски текст неретко релативизован неутемељеним сценским тумачењима, продукцијским тешкоћама, или недостатком поузданих мерила у одабиру текстова, доминација домаћег текста у протеклој сезони има најмање две позитивне последице. Најпре, то је разноликост која се огледа и у заступљености комада значајних ауторки и аутора свих генерација – од Виде Огњеновић, Љубомира Симовића и Душана Ковачевића, преко Небојше Ромчевића, Биљане Србљановић и Милене Марковић, до Јелене Мијовић, Маје Пелевић и Тање Шљивар. Посебно драгоцене стилске и жанровске тонове донели су Јелена Мијовић, својом драматизацијом *Хронике паланачког гробља* (иако није доживела најпотпунију реализацију на сцени НП Крушевац), као и ауторски тандем Федор Шили–Борис Лијешевић, креацијом *Ноћне страже*, ефектним водвиљем који сугерише и суптилније амбиције (Атеље 212).

Кад је у питању режија, такав контекст очигледно је подстакао драгоцене импурсе зрелости у поетикама већ афирмисаних аутора као што су Анђелка Николић (*Негри* Јоакима Вујића, Књажевско-српски театар Крагујевац) и Бојан Ђорђевић (*Режим љубави* Тање Шљивар, Атеље 212), истовремено указујући и на ауторске потенцијале млађих стваралаца, попут Јане Маричић (Трифковићева *Избирачица*, НП Кикинда), Југа Ђорђевића (*Триптих о радницима*, Градско позориште Чачак) и Момчила Миљковића (*Злостављање* по Андрићу, НП „Тоша Јовановић” Зрењанин). С друге стране, као да се већина проблема у реализацији савременог домаћег драмског текста концентрисала у поставкама неколико комада Тијане Грумић: неуспешно окончана упризорења њеног сурово интроспективног, симболички слојевитог и модерном сензибилитету окренутог проседеа, сведоче ако не о кризи домаћих редитељских метода, оно свакако о њиховом озбиљном размимоилажењу са виталним стремљењима наше савремене драме.

Као највећу вредност протекле сезоне издвајам низ позоришних остварења која, без обзира на међусобне естетичке, поетичке или идеолошке разлике, одликује заједничка особина: аутентичан и истраживачки приступ проблематици женске еманципације. Реч је о представама у којима побуна занемареног,

потиснутог и/или поробљеног женског идентитета, жене као Другог – постаје шифра борбе за друштвене, моралне и цивилизацијске промене. Пошто овом низу припадају – уз два изузетка – остварења која карактерише највиша значењска целовитост, поетичка доследност и извођачка сувереност, одлучио сам да у такмичарску селекцију 64. Стеријиног позорја предложим следеће наслове:

1. ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ – према роману Драгослава Михаиловића, драматизација Мила Машовић-Николић, режија Бобан Скерлић, Атеље 212 Београд (Србија)

Мила Машовић-Николић претвара раскошни натурализам Михаиловићевог *билдунгсромана* о сељанки Петрији у пригушено трагички моралитет посредством финог илузионистичког умножавања (троструки лик јунакиње) и фрагментарно интониране, а ипак органски „сливене“ нарације. Редитељска поставка Бобана Скерлића успева да, како ефектном симултаном призора, тако и развијањем доследне „метафоричке мреже“ (конопци што асоцирају на „нит живота“, претварајући фигуре јунакиње у митске суђаје), Петријином протесту против примитивизма породице, суровости друштва и сопственог кукавичлука прибави ноту универзалног.

2. ЗЛА ЖЕНА – писац Јован Стерија Поповић, режија Ива Милошевић, Народно позориште/Narodno kazalište/Népszínház Суботица (Србија)

Након самосвојних реинтерпретација Љубослава Мајере (1998) и Егона Савина (2011), Стеријин култни комад о „кроћењу горопаднице“, захваљујући тумачењу Иве Милошевић, поново је пред нама у болно модерном и актуелном светлу. Користећи механизме персифлаже и гротеске, редитељка преводи амбијент Стеријине грађанске паланке у стилизовани свет у којем су маске „избрисале“ лица, тако да Стеријина замена личности постаје тек функција свеопште игре наметнутих улога. Улазећи у лавиринте насиља и обмане, вођена најискренијим побудама, њена Султана мора спознати да се свака жудња претвара у насиље, а свака игра илузије окончава као игра моћи.

3. DRAUFGÄNGERINNEN. ALL ADVENTUROUS WOMEN DO (НЕУСТРАШИВЕ – КАО И СВЕ СЛОБОДНЕ ДЕВОЈКЕ) – писац Тања Шљивар, режија Саломе Дагмалхи, Дојчес театар/Deutsches Theater Берлин (Немачка)

Свој досад најсложенији и, по свему судећи, најупечатљивији драмски текст Тања Шљивар гради инспирисана недавним стварним догађајем – случајем када је, у једном градићу у Републици Српској, након боравка на школској екскурзији затруднело седам тринаестогодишњих девојчица. Пошто су о томе изнели мишљење црква, држава, школа и медији – ауторка одлучује да, како напомиње, подари глас самим протагонисткињама, тачније, ирационалној енергији младости: кроз узбудљиве фрагменте, вишезначне ретроспекције и зачудна вишегласја представља се сукоб начела живота (порођај) и начела слободе (избор абортуса), а редитељка Дагмалхи функционално изоштрава ову потрагу за идентитетом, преведећи игру на ниво колективног ритуала протканог дирљивим документарним импровизацијама глумаца у аскетски устројеном простору.

4. КАРОЛИНА НОЈБЕР – писац Небојша Ромчевић, адаптација и режија Кокан Младеновић, Народно позориште Републике Српске Бања Лука (Република Српска – Босна и Херцеговина)

Вредност Ромчевићеве изузетне драме, инспирисане биографијом немачке глумице реформаторке из осамнаестог века, не лежи толико у суптилним увидима у устројство позоришног механизма и његових актера, колико у преплитањима и сударима тог механизма и друштвеног контекста. И управо на том слоју комада Кокан Младеновић оправдано заснива своју интерпретацију. Третирајући Ромчевићев текст као апокриф, а суптилно „умонтиране“ апокрифе као квазидокументарну подлогу, духовито обрћући „родне позиције“ и умножавајући идентитет јунакиње како би га парадоксално учврстио, он ромчевићевску игру метатеатра преображава у обрачун са актуелним светом као псеудотеатром (ријалитијем), али и са актуелним позориштем као комерцијалним или идеолошким пројектом.

5. ХАСАНАГИНИЦА – по мотивима драме Љубомира Симовића, режија Андраш Урбан, Новосадско позориште/Újvidéki Színház Нови Сад (Србија)

Максимално се удаљивши од формалног устројства Симовићевог комада, Андраш Урбан не само да му остаје суштински веран већ успева да архетипској ситуацији изманипулисане јунакиње подари психолошку, социјалну и културну актуелност. Усредсређујући се на кључни мотив Хасанагиничиног одбацивања од стране мужа, породице и социјалног окружења, дакле, на механизам тоталног поништавања женског идентитета, редитељ посредством вишезначног жанровског „раствора“ агресивног рок-перформанса, циничног квиза и демистификаторских исповести, успоставља фасцинантну једначину између патријархалних окова „мушке моћи“ и лавирината политичке манипулације.

6. КОЗОЦИД – текст и режија Вида Огњеновић, Градско позориште Подгорица (Црна Гора)

Жанровска комбинација менталитетске комедије и сатире, одавно идентификована у ауторском проседеу Виде Огњеновић, у овом комаду је обогаћена импулсима карневалски интонираног апсурда, брехтовске измештености и префињене антрополошке анализе. Инспирисана привидно непроблематичном историјском фуснотом – кампањом уништавања коза у црногорским сеоским врлетима као саставним делом социјалистичке „обнове и изградње“ непосредно након Другог светског рата – ауторка успева да, предочавањем идеолошке репресије као наличја менталитетских злоћудности, уобличи аутентичну алегорију наших актуелних посрнућа.

7. М.И.Р.А. – концепт, режија и дизајн сцене Андраш Урбан, Битеф театар Београд (Србија)

На примарном нивоу уобличена као својеврстан *hommage* Мири Траиловић, творцу Битефа и „аними мовенс“ Атељеа 212, Урбанова представа нам предочава судбину жене која је водила троструку животну битку: против ригидних идеолошких конвенција, против патријархалних предрасуда о улози жене као

лидера, као и против наших пароксијалних и анахроних схватања позоришта. Кроз раскошни и болни ватромет ироније, гнева и патње, кроз ренесансни а истовремено аскетски колоплет жанрова, стилова и поступака, потпомогнут фигуром јунакиње која истовремено отелотворује насловни лик, протагонисткињу која је тумачи (Мирјана Карановић) и неког Трећег (сам театар?), Урбан нам баца у лице жестоку и немилосрдну генезу наших друштвених перверзија и позоришних заблуда.

8. БОЛИВУД – текст и режија Маја Пелевић, музика Ања Ђорђевић, Народно позориште Београд (Србија)

Социјална катастрофа у забаченом градићу на граници, изазвана пропашћу локалне фабрике, коју (привремено) одлаже обећање доласка боливудског филмског продуцента, представља темељ на којем Маја Пелевић гради своју горко ведру, шармантно нихилистичку пародију о симболичној пропасти наших савремених фабрика илузија. Ефикасно манипулишући и разграђујући драматуршке и музичке конвенције мјузикла, уз помоћ атрактивне матрице Ање Ђорђевић, ауторка проналази самосвојну димензију друштвеног ангажмана с обеју страна границе илузионистичке игре.

Нетакмичарска Међународна селекција „Кругови“

Сматрајући да би, с обзиром на актуелне продукцијске и репертоарске прилике у нашем позоришном животу, било упутно проширити базу међународног програма „Кругови“, одлучио сам да при одабиру остварења за овај програм узмем у обзир један шири, европски контекст. Стога сам, на основу осам одгледаних представа у позориштима Немачке, Пољске, Мађарске, Македоније, Хрватске и Црне Горе, одлучио да у селекцију „Кругови“ уврстим следеће представе:

1. КИКЛОП – према роману Ранка Маринковића, аутор адаптације и редитељ Саша Аночић, Градско драмско казалиште „Гавела“, Загреб (Хрватска)

Дело које се још увек сматра за најбољи хрватски роман после Другог светског рата, појављује се на Позорју у новом сценском руху, након 43 године од тријумфалног похода антологијског упризорења истог романа у режији Косте Спаића. Егзистенцијална тескоба пред светском катаклизмом, сложеност дилема интелектуалног ума (позоришног критичара Мелкиора), пустоловна тежина свакодневице као неразмрсиви сплет Ероса и Танатоса (по некима и Фобоса, страха), речју, сви класични сценски потенцијали овог романа на нов и узбудљиво актуелан начин отелотворују се у савременом тумачењу редитеља Аночића и мајсторског глумачког ансамбла.

2. ИТАКА (ИТНАКА) – према Хомеровој *Одисеји*, писци Петер Завада и Армин Сабо-Секели, режија Криста Секели, Позориште „Катона Јожеф“/Katona József Színház Будимпешта (Мађарска)

Између безбројних могућности тумачења легенде о пустоловини која почива у самим темељима европске уметничке имагинације, творци ове представе

определили су се за димензију која архетипској фигури Одисеја даје призвук горуће модерности. Приказујући лутања Хомеровог јунака као промишљено одлагани повратак кући, током којег се сваки Одисејев покушај да нађе спокој у окриљу неке апстрактне варијанте „вечног Женског“ (господарица, наивка, чаробница) окончава као отрежњујуће суочавање са конкретним и непредвидљивим женским идентитетом, аутори нам бајковито иронично и цинично лежерно оцртавају несавршеност прагматичног и рационалног „мушког“ принципа.

3. PUPPENHAUS. KURACJA (КУЋА ЛУТАКА. ЛЕЧЕЊЕ) – писац Магда Фертач, редитељ Јенджеј Пјасковски, TP/Teatr Rozmaitości, Варшава (Пољска)

Инспирисани средишњим мотивом драме Ђорђа Лебовића *Лутка са кревета бр. 21*, као и судбином варшавске глумачке звезде Марије Малицке (која је наступала у позоришту током нацистичке окупације и због тога после рата била прогнана из јавног живота), Фертачева и Пјасковски, полазећи од (ис)повести девојака које су служиле као проститутке у нацистичким борделима, предочавају нам језиво апсурдну и парадоксално разголићавајућу сценску повест о наличју херојства и релативности издајства и, коначно, о подложности сваког историјског исказа како идеолошкој манипулацији, тако и неухватљивим понорима сећања.

У Новом Саду, 19. марта 2019.

Светислав Јованов, драматург